

GELENEKSEL FİNANS SİSTEMİNE ALTERNATİF MERKEZİYETSİZ FİNANS

AN ALTERNATIVE TO THE TRADITIONAL FINANCIAL SYSTEM DECENTRALIZED FINANCE

Fehmi EGE*

ÖZ

İnsanoğlunun yaşam döngüsünde teknolojik gelişmelerin değiştirici/dönüştürücü etkisi önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda yaşanan en önemli teknolojik gelişmelerin başında ise hiç şüphesiz yapay zeka ve blokzinciri teknolojisi gelmektedir. Blokzinciri teknolojisi ile birlikte birçok sektörde önemli değişimler yaşandı ve halen de yaşanmaya devam ediyor. Finans sektörü de tıpkı diğerleri gibi blokzinciri teknoloji üzerine kurulan kripto varlık ekosisteminden etkilenmektedir. Kripto varlık dünyasında geleneksel/merkezi finans sistemine benzer bir finans dünyası kurulmakta olduğunu söylersek yanlış söylemiş olmayız. Geleneksel finans sektörünün verdiği hizmetlerin neredeyse tamamını kripto varlık ekosisteminde veren bu oluşumlar De-Fi¹ yani merkeziyetsiz finans olarak adlandı-

ABSTRACT

The changing/transforming effect of technological developments plays an important role in the life cycle of human beings. One of the most important technological developments in recent years is undoubtedly artificial intelligence and blockchain technology. With the blockchain technology, significant changes have occurred in many sectors and still continue to be experienced. The financial sector, just like others, is affected by the crypto asset ecosystem based on blockchain technology. It would not be wrong to say that a financial world similar to the traditional/central financial system is being established in the crypto-asset world. These formations, which provide almost all of the services provided by the traditional finance sector in the crypto asset ecosystem, are called De-Fi, that is, decentralized

* Vergi Müfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, fehmi.ege@vdk.gov.tr, ORC-ID: 0000-0002-1516-1435.

Ege, F. (Mart 2023). Geleneksel Finans Sistemine Alternatif Merkeziyetsiz Finans, *Vergi Raporu*, 281, (11-20).

¹ Söz konusu kavram, İngilizce merkeziyetsiz finans anlamına gelen "Decentralized Finance" kelimelerinin ilk iki harflerinin birleşmesinden oluşmaktadır.

Makale Türü: Derleme Makalesi

M.G.T.: 30.10.2022 / M.K.T.: 28.02.2023

rılmaktadır. Yazımızda, merkeziyetsiz finansın ne olduğunu, geleneksel finans sistemi karşısında avantajlarını ve dezavantajlarını açıklamaya çalışacak, De-Fi uygulamalarına vergisel bir bakış açısı ile yaklaşacak ayrıca merkeziyetsiz finans hakkındaki değerlendirmelerimize yer vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kripto Varlık, De-Fi, Merkeziyetsiz Finans, Bitcoin

JEL Sınıflandırma Kodları: H20, H29, K34, O33

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler insan hayatını doğrudan etkilemekte olup bunu tarih boyunca yaşanan birçok örnek ile müşahade ettik. Teknolojik gelişmelerin hayatımıza etkisine dair en güncel örnekler, koronavirüs aşısının bulunması ayrıca yapay zeka alanındaki gelişmeler üzerinden verilebilir. Yazımız konusuna kaynak teşkil eden teknolojik gelişme ise blokzinciri teknolojisi olup bu teknoloji pek çok sektörde değişim ve dönüşüme neden olmuş ve halen de olmaya devam etmektedir. Blokzinciri teknolojisi alanındaki gelişmelerin etkilediği sektörlerden biri de finans sektörüdür. Finans sektöründe faaliyet gösteren şirketler blokzinciri teknolojisi üzerine kurulu kripto varlık ekosistemine kayıtsız kalmamıştır. Kayıtsız kalmamayı gösteren önemli örnekler, kripto varlık ekosisteminin en önemli oluşumlarından olan Metaverse' lerde şube açılması ve reklamlar verilmesi olarak verilebilir.

Yazımızda, kripto varlık ekosisteminin en önemli unsurlarından olan ve geleneksel finans sistemine karşı bir meydan okuma olarak gör-

finance. In our article, we will try to explain what decentralized finance is, its advantages and disadvantages over the traditional financial system, approach De-Fi applications from a tax perspective, and also include our evaluations on decentralized finance.

Keywords: Crypto Asset, De-Fi, Decentralized Finance, Bitcoin

JEL Classification Codes: H20, H29, K34, O33

düğümüz merkeziyetsiz finans (Decentralized Finance – De-Fi) platformlarını/oluşumlarını açıklamaya çalışacak, De-Fi lerin geleneksel finans sektörü karşısındaki avantajlı ve dezavantajlı yanlarını işleyecek, merkeziyetsiz finans platformları kaynaklı gelir/giderlere vergisel açıdan yaklaşacak ayrıca De-Fi ler özelinde kripto varlık ekosisteminin geleceğini ilişkin değerlendirmelerimize yer vereceğiz.

1- DE-Fİ (MERKEZİYETSİZ FİNANS) NEDİR?

Merkeziyetsiz finans, fiziki dünyadaki finansal hizmetlerin yani merkezi/geleneksel finans kuruluşlarının sunduğu hizmetlerin kripto varlık ekosisteminde blokzinciri teknolojisinden yararlanmak sureti ile akıllı sözleşmeler¹ kullanılarak sunulduğu yapı olarak tanımlanabilir. Geleneksel finans kuruluşlarının verdikleri hizmetlerin hemen hemen tamamı² blokzinciri teknolojisi yardımı ile akıllı kontratlar ve çeşitli kripto varlık ürünleri kullanılmak sureti ile De-Fi uygulamaları üzerinden kullanıcılara sunulmaktadır.

¹ Akıllı sözleşmeler (İngilizce: Smart Contracts) anonim taraflar arasındaki işlemleri ve anlaşmaları güvenilir ve tutarlı bir şekilde yürütülebilen, geriye dönük değişimin mümkün olmadığı bilgisayar programlarıdır. (Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C4%B1ll%C4%B1_s%C3%B6zle%C5%9Fme). Erişim tarihi: 26 Ekim 2022.

² Geleneksel finans sistemi tarafından müşterilerine sunulan kredi verilmesi, vadeli/vadesiz mevduat işlemleri ve hatta sigortalama işlemlerinin muadilleri De-Fi platformları üzerinde de mevcuttur.

Teknolojik gelişmelerin tüm sektörlerde değişim ve dönüşüme yol açtığı dikkate alındığında, finans sektörünün bu değişimden varest kalacağını düşünmek mümkün değildir. Merkeziyetsiz finans oluşumu esasen uzun soluklu bir süreç olup bu oluşumun kıvılcımı ilk merkeziyetsiz kripto varlık olan Bitcoin' in piyasa sürülmesi ile yakıldı diyebiliriz. İlerleyen dönemlerde başta Ethereum olmak üzere birçok altcoin piyasaya sürüldü. Kripto varlıklar altlarında yatan teknolojilerle ilgilenenleri bir tarafa bırakacak olursak özellikle fiyat hareketleri kaynaklı olarak kısa

vadede yüksek getiri sunmaları ile ilgi çektiler. Ancak ilerleyen dönemlerde görüldü ki, sürekli alım-satım yapan yüksek getiri odaklı olan kitle içerisinde kaybedenler kazananlardan fazlaydı ve özellikle kripto varlık piyasasının Bitcoin' in fiyat hareketinden de kaynaklı olarak duraklamaya girmesi ile sektöre olan ilgi bir nebze de olsa azaldı diyebiliriz. Kripto varlık sektörüne olan ilginin yazı tarihi itibarı ile azaldığını aşağıda yer alan ve kripto varlık sektörünün toplam parasal büyüklüğünü dolar cinsinden gösteren grafik üzerinden de görebiliriz.

Tablo 1: Kripto Varlık Toplam Market Büyüklüğü – Total Marketcap³

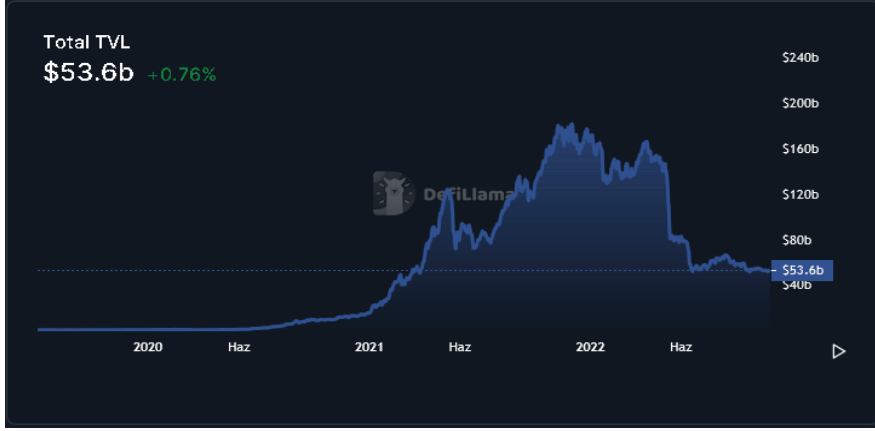
De-Fi uygulamaları da neticede kripto varlık ekosistemindeki yapılardan biri olduğundan kendisine olan ilgi de tıpkı sektöre olan toplam ilgide olduğu gibi zaman içerisinde görece azalış gösterdi. Bitcoin' in tarihi zirvesini (all time high) yakaladığı günden bu yana toplam sektör büyüklüğünde olduğu gibi merkeziyetsiz finans uygulamalarına olan ilgi de azalış kaydetti. Merkezi-

yetsiz finansa olan ilgiyi <https://defillama.com/> sitesinden aldığımız ve De-Fi uygulamalarında kilitli olan toplam varlık⁴ değerini USD cinsinden gösteren Total Value Locked (Toplam Kilitlenen Varlık) verisi üzerinden görebiliriz.

³ Söz konusu tablo 26.10.2022 tarihli kripto varlık piyasa verileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

⁴ Toplam Kilitli Varlık (Total Value Locked): Kullanıcıların sahip oldukları kripto varlıklarını De-Fi uygulamalarında ödül/getiri elde etmek amacı ile belirli süreliğine bırakmaları veya söz konusu kripto varlıklarını üzerinde alım-satım işlemi yapamamaları olarak tanımlanabilir.

Tablo-2: De-Fi Uygulamalarında Toplam Kilitli Varlık (USD)⁵

Yukarıda yer alan tablo <https://defillama.com/> web sitesinden alınmış olup De-Fi uygulamalarına kilitlenen toplam varlık değerinin (Total Value Locked – TVL) dolar karşılığını göstermektedir. Grafik üzerinde de görüldüğü üzere, De-Fi uygulamalarına kilitlenen toplam varlık değerinde 2021 yılında başlayan hızlı yükselişi 2022 yılı sonlarına doğru düşüş takip etmiş sonrasında ise yatay bir seyir izlediği gözlemlenmektedir. Yukarıdaki tabloda yer alan veriler, De-Fi uygulamalarına olan güveni ve ilgiyi göstermekte olup 2022 yılındaki önemli düşüşün kripto varlık

ekosisteminin en önde gelen kripto varlığı olan Bitcoin' in değerinin düşmesi ayrıca Terra-Luna krizi (veya Luna-Ust krizi) ile ilgili olduğunu değerlendirmekteyiz. Buna karşın sistemde hala 53,6 milyar dolar tutarında varlığın kilitli olduğunu ayrıca ifade etmek gerekir.

Kripto varlık ekosistemindeki De-Fi uygulamalarının market büyüklüğünü gösteren grafik aşağıda yer almakta olup grafik üzerinden merkeziyetsiz finans uygulamalarının market büyüklüğünün izlediği seyir görülebilmektedir.

Tablo 3: De-Fi Market Büyüklüğü (USD) – De-Fi Marketcap⁶

⁵ Defillama. (<https://defillama.com/>). Erişim tarihi: 26 Ekim 2022.

⁶ Söz konusu tablo 26.10.2022 tarihli piyasa verileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2- MERKEZİYETSİZ FİNANSIN AVANTAJLARI

Merkeziyetsiz finansın geleneksel finansa karşı genel üstünlüğü bireylere finansal özgürlük tanımasıdır diyebiliriz. Dünya genelinde bankacılık/finans sektörüne erişilebilirlik düşünüldüğü kadar da üst düzeyde değildir. Özellikle gelişmemiş ve az gelişmiş coğrafyalar özelinde geleneksel finans sistemine erişim kısıtlıdır. Merkeziyetsiz finans oluşumlarına erişebilmek için ise sadece internet bağlantınızın olması yeterlidir. İnternet bağlantısı sonrasında cep telefonları üzerinden birtakım uygulamalar vasıtası ile veya oluşturulacak kripto varlık cüzdanlarının⁷ De-Fi uygulamalarına bağlanması yolu ile merkeziyetsiz finans uygulamalarına erişim ve bu uygulamaların kullanılması mümkün hale gelmektedir. Geleneksel finans sisteminin sunduğu ürünlere ulaşmak için birçok prosedürün yerine getirilmesi ve değerlendirme aşamalarının da geçilmesinin gerekmesi geleneksel finans sistemine erişimi görece zor hale getiren diğer hususlardır. Özetle, merkeziyetsiz finansa erişim geleneksel finansa erişimden çok daha kolaydır. Bu sayede kitlelerin finans sektörüne ulaşımı da artırılacaktır. De-Fi uygulamaları, kullanıcılarına sağladıkları finansal özgürlük ve erişilebilirlik açısından merkezi finans sistemine üstünlük kurmaktadır.

Merkeziyetsiz finansın geleneksel finansa karşı bir diğer üstünlüğü ise işlem maliyetleri bağlamındadır. Para transferlerinizde bankaları kullanıyor ve sık sık transfer yapıyorsanız her bir transferiniz için masraf ödemektesiniz⁸. Söz konusu masraflar işlem bazında küçük tutarlar gibi

görünse de yekûn bakıldığında önemli tutarlara ulaşıldığı görülmektedir. Hatta bu yüzdendir ki, günümüzde bankalar işlem maliyetlerini aşağıya çekmek sureti ile müşteri sayılarını artırarak pazar paylarını yükseltmek istemektedirler. Merkeziyetsiz finans uygulamalarında da söz konusu maliyetler mevcut ise de geleneksel finansa göre çok daha düşük tutarlarda maliyetlere katlanılmaktadır.

Merkeziyetsiz finans platformları üzerindeki stake⁹ işlemleri ile geleneksel bankacılık sektöründe yer alan vadeli mevduat ürünleri birbirlerinin muadilidir diyebiliriz. Vadeli mevduat karşılığında faiz geliri elde edilmekte, stake işlemi karşılığında ise kripto varlıklar elde edilmektedir. Her iki ürün üzerinden elde edilen getiriler karşılaştırıldığında stake işlemleri neticesinde daha yüksek oranda getiri vaat edildiği görülmektedir. Yüksek getiri vaadini De-Fi ler açısından mutlak bir üstünlük alanı olarak görmediğimizi ifade etmek isteriz. Kripto varlıkların değerinin son derece oynak olduğu ve hem yukarı hem de aşağı yönlü sert hareketler yapabildikleri malumdur. Stake işlemi süresince sisteme kilitlenen varlıklar üzerinde alım-satım işlemi yapılamamaktadır. Kilitli kalma sürecinde kilitlenen kripto varlığın değerinde önemli bir azalışın olması halinde kullanıcılar büyük zararlara da uğrayabilmektedir. Bu itibarla, merkeziyetsiz finans kuruluşlarının kitleme mekanizması üzerinden yüksek getiri vaatlerini geleneksel finans üzerinde mutlak bir üstünlük alanı olarak değerlendirmemekteyiz.

Erişim ve işlem yapılabilme süresi, De-Fi uygulamalarının bir diğer üstünlük alanıdır. Geleneksel finans sektöründe bazı günler resmi/

⁷ Örneğin; metamask ve sollet gibi

⁸ Çeşitli protokoller ve tanımlanan farklı ürünler neticesinde para transferlerinden masraf alınmaması durumu istisna olarak değerlendirilmiştir.

⁹ Stake işlemi, De-Fi uygulamaları üzerinde gerçekleştirilebilen ve bir tür vadeli mevduat şeklinde tanımlanabilecek alınan ödül karşılığında sahip olunan kripto varlıkların kilitlenmesi olarak tanımlanabilir. Kripto varlıklar De-Fi uygulamalarındaki likidite havuzlarına kilitlendikleri zaman üzerlerinde alım-satım işlemi yapılamamaktadır.

idari tatiller nedeni ile işlem yapılamamakta, bazı işlemler ise bankaların mesai saatlerine takılmalarından dolayı gerçekleştirilememektedir. Merkeziyetsiz finansa erişim 7 gün 24 saat kesintisiz şekilde sağlanabilmekte olup söz konusu sektör ürünleri üzerinde zaman sınırlaması olmaksızın işlem gerçekleştirilebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, tatil günlerinde geleneksel finans sektöründe para transferi gerçekleştirilemezken aynı durum merkeziyetsiz finans uygulamalarında geçerli değildir. Diğer bir örnek ise geleneksel finans sektöründe işlem saatleri dışında birtakım menkul/benzeri kıymet alım satımı yapılamazken De-Fi uygulamaları üzerinden 7/24 varlık alım satım işlemi yapılabilmektedir.

Kimilerine göre merkeziyetsiz finansın bir avantajı olarak görülen veri gizliliğinin De-Fi ler için olumsuz bir görünüme de sebebiyet verebileceğini değerlendirmekteyiz. Şöyle ki, veri gizliliğinin De-Fi ler için avantaj olduğunu savunanlar, bir geleneksel finans kurumunda işlem yapmak için kişisel bilgilerin verilmesi gerektiğini ancak merkeziyetsiz finans uygulamalarında bunun gerekli olmadığını ve bu sayede kişilerin verilerinin mahremiyetlerini koruyabildiklerini öne sürmektedir. Ancak burada şunu da belirtmek gerekir, genel olarak kripto varlık ekosistemine özel olarak da De-Fi lere olumsuz yaklaşanların öne sürdükleri en önemli tezlerden birisi, kripto varlık ekosistemi kullanılarak karapara aklanabilmesi ve terörizmin finanse edilebilecek olması olup bu türden işlemleri gerçekleştiren kişilerin bilgileri mevcut olmadığından işlemleri yapanlara ulaşarak bunları cezai yaptırımlara muhatap tutmanın mümkün olamamasıdır. Kripto varlık ekosistemindeki oyuncular, genel olarak sektörün özel de ise De-Fi uygulamalarının kullanımını ve devletlerce yasal olarak tanınırlığını artırmak istiyorlarsa işlemlerin kim yada kimler tarafından yapıldığını belirleyebilir noktada veri havuzuna sahip olmalarının gerektiği kanaatindeyiz.

Merkeziyetsiz finans uygulamaları vasıtası ile De-Fi uygulamaları kullanan bireyler neredeyse

kendileri birer finansçı haline gelecek olup bu durum hem kişilerin finansal okuryazarlığını artıracak hem de kullanıcılar hiç kimseye bağlı olmadan finansal işlemlerini gerçekleştiriyor olacaklardır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, geleneksel finans kullanıcıları yurtdışına para transferi yaptıklarında yurtdışı banka şubelerinde de hesap açtırmak zorunda kalmakta ve bu noktada birtakım zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Söz konusu zorluklar De-Fi uygulamalarında mevcut değildir.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, De-Fi uygulamalarının kullanımı ile fon ihtiyacı olan ile fon fazlalığı bulunanlar arada herhangi bir merkezi otorite olmaksızın birebir karşı karşıya gelmekte olup geleneksel finans sisteminde bu süreçte arada finans kurumları (özellikle bankalar) yer almaktadır. Kullanıcılar akıllı kontratlar vasıtası ile aracısız işlem yapabildiklerinden işlem maliyetleri bu sebeple de geleneksel finans kurumlarına göre düşük seyretmektedir.

3- MERKEZİYETSİZ FİNANSIN DEZAVANTAJLARI

Merkeziyetsiz finansın önündeki en önemli engellerden biri De-Fi uygulamalarının kullanılması sureti ile karapara aklanabilmesi ve terörizmin finanse edilebilmesidir. Kripto varlık ekosisteminde kullanıcılar tarafından istenmesi halinde kişisel veriler kullanılmaksızın finansal işlemler yapılabilmektedir. Yapılan işlemler ile ilgili olarak sadece kripto varlık cüzdan adresleri görünmekte olup bunların kime/kimlere ait olduğunu bulmak güçtür. Bu durum, her ne kadar bazı çevrelerce veri gizliliğini sağlaması bağlamında De-Fi ler açısından bir avantaj gibi görülse de esasen De-Fi uygulamalarının kamu otoritelerince yaygın olarak benimsenmesinin önündeki en büyük engellerden biridir.

Merkeziyetsiz finansın bir diğer dezavantajlı noktası ise denetim sorunudur. Geleneksel finans sistemi içerisinde yer alan şirketler mukimi veya faaliyet gösterdikleri ülke kamu otoritele-

rince çeşitli denetimlere tabi tutulmaktadır. Her ne kadar De-Fi platformlarının bir bölümü de çeşitli denetimlerden (örneğin bağımsız bir denetim kuruluşu olan Certik' in denetimi) geçtiklerini ifade etseler de, De-Fi ler üzerindeki denetim mekanizması geleneksel finans sektörünün üzerindeki denetim süreçleri kadar güven vermemektedir. Kripto varlık ekosistemindeki denetimsizliğin de kaynaklarından biri olduğu krizlerden en günceli Terra-Luna krizi olup bu kriz bizlere kripto varlık sektöründeki denetimsizliğin neden olabileceği çöküşleri en dramatik şekilde göstermiştir.

Kullanıcı sayısının azlığı ve De-Fi işlemleri ile ilgili verilerin depolanması için büyük alan gereksinimi gibi sorunlar merkeziyetsiz finans platformlarının karşı karşıya kaldıkları diğer handikaplar olarak karşımıza çıkmaktadır. De-Fi platformlarının popülerliğini artırmaları halinde kullanıcı sayısı azlığı sorununun, blokzincir teknolojisindeki gelişmeler ile ise saklama alanı probleminin aşılabileceğini değerlendirmekteyiz.

4- VERGİSEL YAKLAŞIM

Merkeziyetsiz finans çevresinde elde edilen kazanımların nasıl vergilendirileceği ayrıca bu sektör kaynaklı katlanılan zarar ve maliyetlerin vergisel anlamda nasıl değerlendirileceği noktasında çeşitli görüşler vardır. De-Fi uygulamaları, süreç itibarı ile daha yolun başında olduğu ayrıca ülkemizde kripto varlık ekosisteminden elde edilen kazanımların vergilendirilmesi bağlamında bu alana yönelik olarak hususi ve net yasal düzenlemeler henüz olmadığından merkeziyetsiz finans işlemlerinin vergilendirilmesine yönelik olarak sunulacak görüşlere kesin bir şekilde doğru ya da yanlış demek mümkün değildir. Merkeziyetsiz finans kaynaklı gelirlerin vergilendirilmesi

noktasında görüş beyan etmeden evvel kripto varlıkların net bir tanımının ayrıca bu varlıkların nasıl değerlendirileceğine yönelik yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Gündem takip edildiğinde, ülkemizde bu yöndeki vergisel düzenlemelerin ilerleyen dönemde yapılacağı anlaşılmaktadır. Kripto varlıkların tanımına dair bu zamana dek yapılmış tek yasal düzenlemenin 16.04.2021 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının "Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik" düzenlemesi ile yapıldığı görülmekte olup söz konusu yönetmelikte kripto varlıklar gayri maddi varlık olarak tanımlanmışlardır.

De-Fi uygulamalarının kullanıcılarına sundukları birkaç ürün üzerinden merkeziyetsiz finans kaynaklı işlemlerin vergisel durumu hakkında görüşlerimize yer vermenin uygun olacağını düşünüyoruz. De-Fi kullanıcılarının bir bölümü uygulamaların likidite havuzlarına sahip oldukları kripto varlıkları kilitlemekte ve karşılığında faiz geliri şeklinde nitelenebilecek çeşitli kripto varlıklar elde etmektedirler. Varlıklarını kilitleyen kullanıcılar genel anlamda hem kilitledikleri cinsten kripto varlık hem de De-Fi uygulamasının ödül olarak verdiği çeşitli türden kripto varlıklar elde etmektedirler¹⁰. Kilitleme karşılığında elde edilen kripto varlıkları, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 75. maddesinde düzenleme altına alınan menkul sermaye iradı mahiyetinde olarak nitelendirebiliriz, hatta elde edilen bu kripto varlıkları faiz geliri olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Vergilendirme noktasında sorun teşkil eden husus ise elde edilen kripto varlıkların değerinin nasıl tespit edileceği, ne şekilde beyan edileceği ve vergilendirmenin nasıl yapılacağı noktalarında yaşanmaktadır. Bu aşamada başvurulması gereken 213 sayılı VUK' un "Özel Haller" başlıklı 289. maddesi metni aşağıdaki gibidir;

¹⁰ Kripto varlıkların kilitlenmesi karşılığında verilen kilitlenen kripto varlık cinsinden getiri dışında De-Fi uygulamasının ayrıca verdiği ödül kripto varlıklar her De-Fi platformu tarafından verilmemektedir.

“Bu bölümde yazılı olmıyan veyahut yazılı olup da kendi ölçüleriyle değerlendirilmesine imkan bulunmıyan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değerleriyle, diğerleri, varsa borsa rayici, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedeliyle değerlendirilir.”

Kripto varlıklar hakkında VUK’ da özel bir değerlendirme usulü belirtilmediği için değerlemenin nasıl yapılacağı hususunda yukarıda metnine yer verdiğimiz VUK’ un 289. maddesinde başvurulacaktır. Madde metnine bakıldığında ve kripto varlıkların borsalarda işlem gördükleri göz önüne alındığında, kripto varlıkların borsa rayici üzerinden değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir. Burada sorun, kanun koyucu tarafından belirlenmiş ve üzerinde oluşan fiyatlar referans alınabilecek bir borsanın mevcut olup olmadığınıdır. Her kripto varlığın her kripto varlık borsasında işlem görmüyor olması ayrıca bir kripto varlığın değerinin zaman zaman borsalar arasında dahi değişkenlik gösterebiliyor olması durumları da değerlemede borsa rayicinin kullanılması noktasında ayrı ayrı olumsuzluklar teşkil etmektedir. Saydığımız nedenlerle kripto varlıkların değerlendirilmesi noktasında borsa rayicinin kullanılmasının çok da sağlıklı olmadığını değerlendirmekteyiz.

Kripto varlıkların değerlendirilmesinin borsa rayici ile yapılmasının sağlıklı olmayacağını yukarıda ifade ettik. VUK’ un 289. maddesinden hareketle söz konusu varlıkların borsa rayiciden sonra gelen mukayyet değerle¹¹ değerlemenin de mümkün olmayacağı açık olduğundan bu noktada emsal bedelle değerlendirme usulünün benimsenmesinin en uygun yol olduğunu düşünmekteyiz. Kripto varlıkların emsal bedelle değerlendirilmesi aşamasında da VUK’ un 267 maddesinde hüküm

altına alınan üçüncü sıra esasında belirtilen takdir esası yönteminin kullanılması yerinde olacaktır. Takdir komisyonları faiz geliri mahiyetinde elde edilen kripto varlıkların değerini, söz konusu varlıkların borsa rayicilerini araştırmak sureti ile takdir edebileceklerdir.

Takdir komisyonlarınca takdir edilecek bedeller belirlendikten sonra faiz geliri mahiyetindeki kripto varlıkları elde eden kullanıcılar, kazançlarını beyan edecekler ve beyan ettikleri kazançları üzerinden vergilendirileceklerdir. Elde edilen gelirlerin faiz gelirine benzediğini yukarıda ifade etmiştik. Faiz gelirleri genel olarak 193 sayılı GVK’ nın geçici 67. maddesi mucibince tevkifat yolu ile vergilendirilmektedir. Buradan hareketle, faiz geliri niteliğinde elde edilen kripto varlıklar üzerinden vergilendirmenin kripto varlık borsalarınca yapılması gerektiği düşünülebilir. Birtakım kripto varlık borsalarının ülkemizde kurulu olmadığı ve hatta bu türden bazı borsaların ülkemizde muhatapları dahi bulunmadığından bu türden borsaları tevkifat ile yükümlü tutmak mümkün olmayacaktır. Bu itibarla, mükelleflerin beyanı üzerine vergilendirme yapılmasının daha sağlıklı olduğunu düşünmekteyiz.

Merkeziyetiz finans sadece stake işlemi neticesinde faiz geliri olarak nitelenebilecek kripto varlık geliri elde etmek için kullanılmamaktadır. Likidite havuzlarına kilitlenen kripto varlıklar talep eden kullanıcılara akıllı kontratlar üzerinden belirlenecek vade ve oranlar dahilinde kredi olarak verilmektedir. Peki, De-Fi uygulamaları üzerinden kullanılan bu krediler için katılan finansman giderleri kullanıcılar tarafından matrahlarının tespitinde gider olarak dikkate alınabilecek midir? Merkeziyetsiz finans kullanıcısının

¹¹ Mukayyet Değer, 213 sayılı VUK’ un 265. maddesinde “bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeri” şeklinde tanımlanmış olup bireysel kullanıcılar açısından söz konusu kıymetlerin muhasebe kaydının olmayacağı açıktır. Kurumsal yatırımcıların ise söz konusu varlıkların muhasebe kayıtlarına kayıt edip etmedikleri ayrıca kayıt etmişlerse de üzerinden kayıt yapılan bedelin belirlenmesi sürecinin sağlıklı olabileceği ihtimali ortadadır. Bu itibarla, saydığımız nedenlerden ötürü kripto varlıkların değerlendirilmesinde mukayyet değer kullanılması da mümkün görmemekteyiz.

söz konusu kredisini, diğer kripto varlık işlemlerinde kullandığını varsayalım. Bu durumda, diğer kripto varlık işlemlerinden elde ettiği kazancın tespitinde kredi kullanımı dolayısı ile katlandığı kripto varlık cinsinden finansman giderini gider olarak dikkate alabilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Giderlerin tespiti noktasında da yukarıda ifade ettiğimiz gelirin tespiti sürecinin işletilebileceğini düşünmekteyiz. Ayrıca belirtmek isteriz ki, kripto varlık sektörü kaynaklı giderlerin mahsubu anlamında da tıpkı GVK' nın 88. maddesinde diğer kazanç ve iratların mahsubu bağlamında benimsenene benzer şekilde bir sınırlamaya gidilmesi ve kripto varlık ekosistemi kaynaklı giderlerin yalnızca söz konusu sektör kaynaklı gelirler üzerinden mahsubuna imkan tanınmasının gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

De-Fi kaynaklı gelirlerin veya bu çerçevede katlanılan maliyetlerin vergisel boyutunun kripto varlıklar hakkındaki yapılması muhtemel vergisel düzenlemelere bağlı olduğunu yukarıda ifade ettik. Bu itibarla, bu hususta gerek bizim yazımızda ortaya koyduğumuz görüşler gerekse bu konuda akademik camiadaki diğer görüşler bir nevi fikir yürütmeden ibarettir dersek yanlış olmaz. Merkeziyetsiz finansın vergisel boyutu kripto varlıklara dair yapılacak yasal düzenlemeler sonrasında netleşecektir. Biz yazımızın bu bölümünde konu hakkında hali hazırda yürürlükte bulunan yasal düzenlemeler üzerinden işletilebilecek süreçlere dair düşüncelerimize yer verdik.

5- DEĞERLENDİRME

Yazımızın önceki bölümlerinde merkeziyetsiz finans uygulamalarını, bunların geleneksel finans kuruluşları karşısındaki avantajlarını ve dezavantajlarını açıklamaya çalıştık ayrıca merkeziyetsiz finans uygulamalarını vergisel açıdan ele aldık. Yazımızın bu bölümünde merkeziyetsiz finans uygulamalarının geçmişi, bugünü ve geleceği hakkındaki değerlendirmelerimize yer vereceğiz.

De-Fi uygulamaları esasen 2020 yazında yaşanan ve De-Fi yazı olarak anılan dönemle birlikte artan toplam kilitli varlık tutarı ile birlikte popülerlik kazandı. Bu dönemde özellikle Compound' un kendi ekosistemindeki yönetim tokenlarını kullanıcılarına dağıtması bu popülerliğin artmasında önemli etkiye sahipti. İlerleyen dönemde Bitcoin' in dolar cinsinden değerinin düşmesi devamında kripto varlık ekosisteminin market büyüklüğünün de düşüşüyle De-Fi uygulamalarına olan ilgi de görece azalış sergiledi. Arkasındaki teknolojik altyapı dikkate alındığında, merkeziyetsiz finans uygulamalarının daha gidecekleri çok yol olduğunu değerlendirmekteyiz. Günün sonunda, ne merkeziyetsiz finansın geleneksel finansı ne de geleneksel finansın merkeziyetsiz finansı yok edemeyeceğini yani her birinin kendi kullanıcı kitlesinin olacağını düşünmekteyiz. Ancak şu bir gerçek ki, blokzinciri teknolojisinde yaşanan gelişmeler ve De-Fi uygulamalarının yazımızın önceki bölümlerinde yer alan üstünlükleri, geleneksel finans sektörünün de benzeri avantajları sağlama yönünde değişimler yaşayacağını düşündürmektedir.

Merkeziyetsiz finans platformlarının karşı karşıya kalacakları bir sorun ise kredi verme süreçlerinde yaşanabilir. Görüldüğü ve anlaşıldığı kadarı ile De-Fi uygulamaları kredi verirken kredi kullanacak kişi/kurum hakkında herhangi bir skorlama/değerlendirme yapmamaktadır. Neticede De-Fi lerden alınan kredilerde krediyi alan kullanıcının ödeme ahlakı ve benzeri özellikleri dikkate alınmamaktadır. Ayrıca yine merkeziyetsiz finans kurumları direk teminat karşılığında kredi veriyor şeklinde bir görüntü söz konusu olup aldıkları teminatlar da genel anlamda kripto varlık olduğundan ve bahse konu varlıkların değeri de çok dalgalı olduğundan yaşanabilecek ani fiyat hareketleri merkeziyetsiz finans platformlarını zor durumda bırakabilir. Özetle, teminat yapılarının güçlendirilmesi ve kredi verilirken bir şekilde kredi kullanacak kişi/kurumlar hakkında

skorlama/değerlendirme yapılması sektörün geleceği açısından yerinde olacaktır.

Kripto varlık sisteminin genelinde olduğu gibi De-Fi ler özelinde de yaşanan bir diğer problemli alan ise kullanıcıların bir bölümünün anonim olmasıdır. Kullanıcı bilgilerinin gizli olması De-Fi ler açısından veri mahremiyeti bağlamında avantaj gibi görülse de bu durum merkeziyetsiz finans kurumları üzerinden karapara aklanmasının ve/veya terörizmin finansmanının sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Önceki cümlemizde ifade edilen durum, De-Fi lerin ve hatta kripto varlık ekosisteminin kamu otoritelerince yasal olarak benimsenmeme nedenlerinin en önünde gelmektedir. Bu durumu çözmek adına, gerek merkeziyetsiz borsaların gerekse de kripto varlık borsalarının kullanıcılarını KYC işlemlerini¹² yapmaya teşvik etmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu itibarla, zaten yapılan işlemlerde cüzdan adresleri rahatça tespit edilebildiğinden KYC işlemlerinin yapılması devamında yasadışı iş/işlem yapanların kimlik bilgilerine ulaşmak mümkün olacağından De-Fi lere bu bağlamda yöneltilen eleştiriler ortadan kalkacaktır düşüncesindeyiz.

SONUÇ

Teknolojik gelişmelerin tüm sektörlerde değişim ve dönüşüme sebebiyet verdiğini görmekteyiz. Finans sektörü de teknolojik gelişmelerden kaynaklı olarak önemli değişimler geçirmekte. Blokzinciri teknolojisi üzerinde varlığını sürdüren kripto varlık ekosisteminde inşa edilen De-Fi platformlarının, geleneksel finans sistemini önemli şekilde dönüştürme/değiştirme potansiyeline sahip olduğunu düşünmekteyiz. Hatta belki de geleneksel finans kurumları değişerek merkeziyetsiz finans kurumları haline gelebilecek veyahut da De-Fi platformları kısmen de olsa geleneksel

finans kurumlarının yerini alabilecektir. Ancak burada şunu da ifade etmek gerekir, kripto varlık ekosistemine şüphe ile yaklaşanlar ise De-Fi lerin bir hype¹³ olarak kalacağını ve bir balon olduğunu ifade etmektedirler. Merkeziyetsiz finans uygulamalarının bir balon mu yoksa geleneksel finans sistemini temelden değiştirecek/dönüştürecek uygulamalar mı olduğunu zaman içerisinde göreceğiz. Bununla beraber, geleneksel finans sistemi içerisinde faaliyet gösteren bankaların blokzinciri teknolojilerinden faydalanmaları, bir bölümünün ise yine kripto varlık ekosisteminde kurulu olan Metaverse' lerde faaliyet göstermeye ve reklam vermeye başlamış olmaları, yazımıza konu ettiğimiz hususların geleneksel finans sisteminde değişimleri/dönüşümleri başlatmış olduğu rahatlıkla söylenebilir kılacaktır. Merkeziyetsiz finans uygulamalarının geleneksel finans sisteminde oluşturacağı etkileri merakla gözlemliyor olacağız.

KAYNAKÇA

- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu
- Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmasına Dair Yönetmelik
- AYDIN, E. (2022). "Merkeziyetsiz Finans (DeFi) Uygulamaları ve Vergilendirilmesi". Vergi Dünyası. Ekim 2022. Sayı: 494
- SERT, T. (2022). "Merkeziyetsiz Sistemlerin (Web3) Teknolojisi Blokzincir". Vergi Dünyası. Ekim 2022. Sayı: 494
- EGE, F. "Geleneksel finans sisteminde karşı bir meydan okuma: De-Fi (Merkeziyetsiz Finans)". (<https://vergialgi.com/geleneksel-finans-sisteminde-karsi-bir-meydan-okuma-de-fi-merkeziyetsiz-finans>). Erişim tarihi: 11 Kasım 2022.
- Defillama. (<https://defillama.com/>). Erişim tarihi: 26 Ekim 2022.

¹² İngilizcesi "Know Your Customer" olan terimin baş harflerinden olan kısaltma.

¹³ Hype: Dilimizde net bir karşılığı olmasa da bir husus hakkında olması gerekenden fazla beklenti ve heyecan oluşturulması olarak tanımlanabilir.